

Morálne fakty v neoaristotelovskom etickom naturalizme

PROJEKTOVÁ KONFERENCIA 3. 9. 2021

MICHAL CHABADA

Morálne fakty

Existencia morálnej skutočnosti – „jablko sváru“ medzi kognitivistickými a nonkognitivistickými teóriami

Téza – **morálne skutočnosti = skutočnosti života**

Postup

1. morálne skutočnosti v nonkognitivistických koncepciách
2. prirodzené dobro a prirodzená normativita podľa Ph. Footovej v diele **Natural Goodness**
3. morálne dobro a praktická racionalita podľa Ph. Footovej
4. projekt hermeneutického naturalizmu Thomasa Hoffmanna (dielo **Das Gute**)
5. záver

Morálne fakty

1. Morálne skutočnosti v nonkognitívizme (paleta prístupov):

Popretie pravdivostnej hodnoty morálnych súdov – nereferujú na empirické predmety / vlastnosti

zmysluplný jazyk = jazyk fyziky / prírodných vied; priepasť medzi deskripciami a preskripciami (is – ought)

Morálne súdy vyjadrujú pocity hovoriaceho / snaha o vplyv na emocionalitu druhého

Sémantický status morálnych súdov – význam citoslovcií (Ach!, Au!, Fuj!)

Morálne súdy – projekcie: nevyjadrujeme nimi morálne skutočnosti

Ontologicky a epistemologicky „queer“

Morálne fakty

Inštrumentalistické chápanie racionality

Ak sú morálne skutočnosti; nespôsobujú motiváciu

Motivačné podnety – nonkognitívna sféra (túžby, vášne – Hume: rozum otrok vášní)

Hrozba – redukcia morálnej motivácie na napĺňanie subjektívnych prání (i podlých)

Záver – etický subjektivismus

Výzvy pre Ph. Footovú:

zdôvodniť existenciu a vymedziť ontologickú povahu morálnych skutočností

primárne a sekundárne dobro, prirodzené a morálne dobro / zlo;

(ľudská) životná forma; prirodzená normativita; ľudské dobro; praktická racionalita; motivácia; dobrý človek

Morálne fakty

2. Dobro a prirodzená normativita

Predikatívne a atributívne adjektíva

Význam predikatívnych adjektív (napr. „červený“) – nezávislý od druhu objektov, o ktoré ide

Význam atributívnych adjektív – závisí od toho, o čom sa vypovedajú (napr. „veľký“), od **druhu** objektov

Dobrá – atributívne adjektívum: **Dobrá = dobrá qua A**

Ak význam „dobrá“ závisí od druhu objektov – nemožno ho pokladať za výraz preferencií, odporúčaní, citov = morálne súdy môžu byť pravdivé alebo nepravdivé!

Rozdiel medzi primárnym a sekundárnym dobrom

Ergon-argument – byť dobrým exemplárom druhu = spĺňať funkcie

Morálne fakty

Sekundárne dobro – veci sú hodnotené v relácii k inému druhu (dobrý pes = slúži potrebám majiteľa; dobrý nôž = spĺňa funkcie vymyslené výrobcom); externe stanovený cieľ

Primárne dobro – priamo závisí od vzťahu individua k životnej forme druhu; je predpokladom externého / inštrumentálneho dobra (aby sme využili kravu na vyššiu produkciu mlieka, musíme vedieť, čo je krava a teda čo je pre **kravu ako kravu** dobré, aby mohla dávať viac mlieka)

Primárne dobro = prirodzené dobro = vnútorné dobro

U živých bytostí sa primárne dobro týka sebazáchovy a reprodukcie – dobrá, vďaka ich napĺňaniu prosperujú, dosahujú cieľ = vydarený, „zdravý“, prosperujúci či dobrý život podľa svojej životnej formy druhu

Životná forma druhu – vyjadrená v „Natural-historical judgements (NHJ)“

NHJ – logická forma „**S je/má/robí F**“; materiálny obsah závisí od životnej formy, ktorú individuum exemplifikuje

Morálne fakty

NHJ – kvalitatívna normalita; pripúšťajú výnimky a ich pravdivosť nie je falzifikovateľná tým, ak nejaké X nie je/nemá/nerobí F, čo exempláre druhu zvyčajne či spravidla sú/majú/robia

NHJ – vyjadrujú rámec prirodzenej normativity

Napr. – 1. premisa: NHJ – Včely ohlasujú nájdenie nektáru tancom; 2. premisa = výpoveď o konkrétnom indivíduu: Táto včela tancuje / netancuje; 3, záver – Táto včela robí, čo má robiť / Táto včela nerobí, čo by mala robiť – Včela je prirodzene dobrým / prirodzene defektným, zlým exemplárom svojho druhu

Prirodzená normativita – ontologicky objektívna (proti nonkognitivismu); normy sa zakladajú na skutočnostiach predmetov prirodzeného sveta

Všeobecný logický rámec evaluatívnych súdov

Deskripcie zdôvodňujú evaluácie; prekonanie / obídenie? priepasti medzi IS a OUGHT

Morálne fakty

Ak vieme posúdiť, kedy sú S formy F prirodzene vyhovujúce/dobré alebo defektné/zlé, vieme určiť, čo je **pre** S danej formy dobré/zlé

Prirodzené dobro – **dobro + genitív** (dobro kravy ako kravy; slona ako slona – sebazáchova, reprodukcia)

Dobro pre – dobro, od ktorého závisí realizácia prirodzeného dobra a zároveň je vymedzované druhom / vzťah k vnútornému dobru určovaného druhom (vhodná tráva, prostredie pre sebazáchovu / reprodukciu kravy ≠ vhodná tráva, prostredie pre sebazáchovu / reprodukciu slona)

Prirodzené dobro – druhový štandard, ktorým sú hodnotené „dobrá pre“; „dobrá pre“ – teleologicky vzťahnuté k primárnemu dobru

Dobrý, vydarený život = súhra vnútorného dobra a „dobier pre“ podľa exemplifikovanej životnej formy

Morálne fakty

3. Ľudské dobro

Dobrý / vydarený život ako formálny účel všetkého živého – obsahovo závisí od individuum exemplifikovanej životnej formy

Prechod ku človeku – logická forma hodnotení ostáva, no mení sa obsah

Prirodzené dobro rastlín / živočíchov – biologické cykly

Prirodzené dobro človeka – netýka sa nevyhnutne biologických cyklov (mať deti či nemať deti nie je osebe dobré / zlé; sebazáchova je prekonávanie sebaobetovaním napr. Sokrates) = prirodzené dobro človeka presahuje jeho biológiu

Identifikácia ľudského prirodzeného dobra – životná forma človeka

Ľudské dobro je **sui generis** – kvalita / defekt **racionálnej vôle (praktickej racionality) ako životnej formy človeka**

Morálne fakty

Konkrétny človek ako dobrý exemplár svojej životnej formy – dobrovoľné konanie na základe rozumom poznaných a uznaných **dôvodov** – oblasť dôvodov ako oblasť slobody a rozumu

Napr. NHJ – 1. premisa: Ľudia zvyčajne / spravidla vstupujú do vzťahov / kooperujú dobrovoľne

2. premisa: Peter vstúpil do vzťahu / kooperácie pod nátlakom / z donútenia

Záver: Peter nekonal tak, ako by mal konať – defektne realizoval životnú formu, ktorú exemplifikuje

Prirodzené dobro / zlo = morálne dobro / zlo

Je praktická racionalita inštrumentalistická? – Ak áno, zločinci sú dobrými exemplármi ľudskej životnej formy – J. Mengele je dobrý človek?!

Morálne fakty

Morálny obsah praktickej racionality – **fakty ľudského života** (Natural Goodness, s. 18)

Vymedzenie prirodzene a morálne dobrého – **ex negativo** (to, čo bráni v prosperovaní, dosahovaní vydareného či dobrého života – to vieme určiť jednoduchšie)

1. fyzické a psychické násilie; 2. zbytočné utrpenie – tieto fakty predstavujú objektívne dôvody pre hodnotový súd

Dobry človek – racionálne praktický a sledujúci objektívne dobrá v danej situácii a za použitia prostriedkov kompatibilných s cieľom = cnosť rozumnosti

Cnosť rozumnosti si vyžaduje doplnenie o cnosť lásky / prajnosti, ktorá sa týka napĺňania vlastných i cudzích potrieb ako skutočností života

Cnosti rozumnosti a lásky sú základom ostatných cností = cnosti sú potrebné pre dobrý život

Morálne fakty

Etika Ph. Footovej – nie je supranaturalistická; vlastnosti morálnych súdov vysvetlené vo vzťahu ľudskej životnej formy; na poznanie morálnych skutočností sa nevyžaduje zvláštna kognitívna schopnosť, ale postačuje skúsenosť, reflexia praxe a rozbor bežného jazyka

Projekt **hermeneutického naturalizmu (HN)** – Thomas Hoffmann: **Das Gute**. Berlin / Boston: De Gruyter, 2014. – pokus o teoretické uchopenie „podhubia“ Footovej etiky – zdôvodnenie existencie morálnych skutočností

Východisko nonkognitivistických prístupov – scientistický výklad sveta (prírodné vedy – opis sveta, kráľovská cesta k pravde, miera všetkého, jediný zmysluplný jazyk)

„Etický nonkognitivismus je len morálno-filozofickou **odvrátenou stranou** tej istej epistemologickej a ontologickej medaily, na ktorej predne strane sa lesknú empiristicko-scientistické názory o prirodzenom svete“ (Hoffmann, T.: Das Gute, s. 60)

Morálne fakty

HN – východiská kritiky scientistického naturalizmu

1. Putnamovo spochybnenie rozdielu medzi analytickými a syntetickými súdmi, ktoré sú v paralele k dichotómii faktov a hodnôt

2. N. Cartwrightová – prírodovedné zákony – zákony ceteris paribus (artikulujú dispozície fyzických objektov, keď sa nedeje nič neočakávané, nič nevstúpi, za zvyčajných okolností – predpokladajú teleologicko-normatívny slovník; jazyk prírodných vied nie je bazálny, prírodné vedy nie sú ontológiou sveta

V každodennej jazykovej praxi je obsiahnutý „link“ na bazálnu ontológiu – P. Strawson: „Keď uchopujeme základné štruktúry nášho jazyka, uchopujeme fundamentálne štruktúry sveta“

Deskriptívna metafyzika – deskriptívna (common sense) etika

HN – **zmena perspektívy**: scientistický obraz treba nahradiť obrazom prirodzeného sveta a nášho pobytu v ňom (Lebenswelt; In-der-Welt-Sein) – Husserl, Heidegger, Wittgenstein „Filozofické skúmania“ – reflexia bežnej praxe, v ktorej sú skryté tie najzávažnejšie veci dejín človeka – bazálna ontológia /etika, ktorá je predpokladom scientistickej revízie

Morálne fakty

Bežná prax je holistická, v praxi si osvojujeme normy, vzťahy, obyčaje, vstupujeme do nej „od narodenia“ – implicitné pozadie a zdroj; širšia a bohatšia než kauzálno-nomologický opis sveta

Bežná prax – „Nevšímame si ju, lebo ju máme stále pred očami“ (L. Wittgenstein)

Z perspektívy HN sú morálne fakty neproblematické; naše implicitné a praktické poznanie o živých bytostiach je artikulované v NHJ – vyjadrujú životný teleologický nexus; morálne fakty sa stávajú problémom až v scientistickej revízii

Otázka – je projekt HN schodný?

Záver:

Prirodzené dobro / zlo sa týka špecifík danej životnej formy, ktorú individuum exemplifikuje

Prirodzené / dobro sa týka „spoločného menovateľa“ všetkých životných foriem – života ako takého (etické úvahy spontánne vznikajú, keď sa priamo či nepriamo týkajú života)

Morálne fakty

R. Spaemann: „V oblasti toho, čo nie je živé, nejestvuje nič správne alebo nesprávne“

Všetko, čo sa priamo alebo nepriamo týka života má morálny význam

Napr. erózia vápenca / topenie ľadovca – samo osebe mimoetický jav (ani dobrý, ani zlý): ak sa však týka habitatu / prirodzeného prostredia / života rastlín, živočíchov či ľudí –

Spontánny vznik etických úvah, ak sa začínajú vzťahovať k životu: napr. problémy s ekologickou tematikou: ochrana prírody (napr. ochrana živočíšnych druhov kvôli nim samým), kvalita ľudského života, individuálneho a verejného zdravia atď.

Záver a výzvy:

Pojem dobra je sémantický previazaný s pojmom života

Morálne fakty

Pojem života je základnejší, než pojem dobra, je implicitným obsahom i príčinou etických úvah v niektorých deskriptívnych súdoch sú „zakuklené“ preskripcie (vety medicíny: „Máte rakovinu žalúdka.“ – spontánne „Čo mám robiť?“ – prečo? – týka sa to života ...)

Výzvy:

analytické objasnenie pojmu života – možná definícia / možné definície; presah do filozofie biológie a vzťah k etike

Prepojenie pojmu života a dobra; je možné sa v etike zaoberať bez pojmu života?

Nepredstavuje pojem života a až na jeho základe pojem dobra to, čo robí etiku atraktívnou?

Analýza diela M. Thompsona – **Action and Life**